

Malmö historia 1850 till nutid
Ht 2022 MAU
Henrik Dieden:

J. H. DIEDEN (JHD)

Gårdsskrivaren som skapade Malmös största handelshus.

Inledning:

Malmö utvecklades under 1800-talet genom driftiga affärsmän som skapade företag och nya affärsområden.

J H Dieden (JHD) var en av dessa.

Han växte upp i Uddevalla och 1828 fick han tjänst som gårdsskrivare hos Emanuel Baggers handelshus i Malmö.

Mitt syfte är att beskriva JHD`s väg från Uddevalla till att han etablerade det största handelshuset i Malmö. Under de 50 år som han var verksam genomgick staden stora förändringar.

Berättelser om Malmös historiska faser utgör min fond till JHD`s affärsverksamhet .
Min inledande berättelse handlar om köpmännen och deras handelsskrå.

De driver främst handel inom Sverige med jordbruksprodukter. Samtidigt kom Malmös utveckling att begränsas under denna tid genom att sjö- och land- kommunikationerna eftersattes.

Efter 1860 förändras berättelsen om staden. Nu var hamnen utbyggd, kapitalmarknaden etablerad, ett skeppsvarv och stora industrier drog till sig arbetskraft. Befolkningen ökade och med den köpkraften. Malmö blev nu landets tredje största stad.

Jag ville veta mer om JHD(min farfars farfar) och om staden som han etablerade sig i. Det lockade mig att komplettera mina kunskaper med hjälp av andra dokument och böcker än de som Släktföreningen Dieden kunde erbjuda.

Detta är bakgrunden till mitt projektarbete.

Jag har emellanåt i texten angivit bokstäver inom parantes. De hänvisar till mina källor som finns redovisade på sidan 11-12.

Mitt syfte var sammanfattningsvis att ge bilden av en inflyttad ung man som genom sin målmedvetenhet bidrog till Malmös utveckling och därigenom blev en del av dess historia. Jag har förlitat mig på olika angivna källor men också tillåtit mig att på goda grunder dra vissa induktiva slutsatser.

Johan Henrik Dieden (JHD). Gårdsskrivaren som skapade Malmös största handelshus.

1808 – 1826

JHD föddes som tredje generationens invandrare.

Farfadern, som var kyrkomålare, kom till Uddevalla 1754 från Tyskland. I Bohuslän fanns vid den tiden gott om uppdrag för honom.

Sillen gick till längs Skageraks kust och den välmående fiskarbefolkningen ville kosta på och utsmycka sina kyrkor.

1774 föddes JHD's fader. Han inrättade sig som köpman med ett handelsföretag (s) som bl.a verkade som kommissionär för spannmålshandel. Vid tjugoåttå års ålder gifte han sig med Maria Elisabet Bratt.

Tidigt etablerade han ett samarbete med Emanuel Bager vars malmöbaserade handelshus ägde sillsalterier och trankokerier nära Uddevalla(s).

Verksamheten gick bra några år tills JHD's far 1818 tvingades i konkurs.(n).

Kontakten dem mellan upphörde inte genom detta utan kom istället efterhand att fördjupas både affärsmässigt och socialt.

Efter konkursen engagerade sig JHD's far helt i Uddevallas kommunala verksamhet. Han hade sedan tidigare ett uppdrag som rådmän (motsvarade ungefär kommunalråd) för dess fattigförsörjning.

JHD's far sörjde säkert att hans handelsföretag inte kunde ge sonen en framtid i Uddevalla. Hans nära förbindelser med Handelshuset Bager öppnade dock möjligheter. Emanuel lovade JHD en praktikplats i sitt Handelshus men uppmanade honom att först skaffa sig en bra teoretisk utbildning.

1826 fick JHD inträde till Göteborgs Handelsinstitut, landets enda högre skola för handelsutbildning.

Efter faderns konkurs kunde JHD eller hans fyra syskon inte räkna med något större arv. Han var därför helt inställd på att ta väl vara på de möjligheter som en tjänst hos Bagerska Handelshuset skulle kunna ge.

1826 - 1828

Vad vi vet om JHD's år i Göteborg är att han genomgick handelsutbildningen. Men förutom det så finns det anledning att också göra vissa antaganden.

JHD var syssling med den store handelsmannen Robert Dicksons hustru Charlotta Wilhelmina, född Bratt.(u) Deras son James och JHD gick samtidigt på Handelsinstitutet. Robert och hans bror James drev den framgångsrika firman James Dickson & Co. Ett handelshus som drev Skandinaviens största rederiverksamhet med stor handel på Norrland. Deras kunskaper kan ha hjälpt JHD när han själv startade rederi och utvecklade sin handel på Norrland.

1828 trädde han i tjänst hos Emanuel Bager's handelshus på Östergatan i Malmö.

Staden som JHD kom till och dess utveckling under hans 50 år där.

Malmö blev landets tredje största stad med ett invånarantal som ökade från 8.500 till 38.000. Det var särskilt åren 1870 till 1885 som förändrade staden. Då kom industrialiseringen igång och under de åren växte staden med 13.000 invånare. Företagen blev genomsnittligt större och ökade i antal från 62 till 250.

Hamnen byggdes ut och utskeppningen ökade i volym nästan fem gånger.

83% av volymen gick på export.

Brännvinshandeln ökade med 170% .

Stenkolsimporten ökade till 348.00 tunnor, och råbomull till 485.00 skålpund.

Vid 1800-talets mitt fanns 48 segelfartyg registrerade. Andra halvan av 1800-talet tog ångbåtarna över sjöfarten.

Stora industriföretag etableras inom b.la. båtbyggeri och textil.

Järnvägen kom till Malmö. 1856 anslöts en kort första etapp av södra stambanan.(c)

Bankväsendet etablerades på 1850-talet.

Handelsfamiljen Bager:

De Bagerska köpmännen hade dominerat och burit upp stadens affärshandel. (c)

De hade vuxit sig starka under flera generationer genom omfattande handel både till lands och till sjös. På Östersjön och på haven i väster seglade deras skonserter och galeaser.(l)

Den store skaparen var en gång Haqvin Bager. I efterträdande generation var hans son Peter den skicklige utvecklaren. När tredje generationen tog vid gick handelshuset mer in i en förvaltningsfas. Peters båda söner Lorens Isac och Emanuel ägnade sig parallellt åt offentliga uppdrag och religiösa böjelser.

Lorens IsakBager:

Lorens Isak tog över den ursprungliga fädernegården på Östergatan. Han fortsatte att driva handelshuset och hade en skonertflotta i likhet med sin far. Dock i mindre omfattning. Det Bagerska inflytandet upprätthöll han genom olika förtroendeuppdrag, som tex. i ett som gällde utbyggnaden av hamnen. Han representerade Malmö i riksdagen.

Emanuel Bager:

Han hade i sin ungdom fått en påkostad skolutbildning hos Herrnhutarna i Christiansfeld på Jylland. Det var Skandinaviens mest välrenommerad internatskola. Emanuel vantrivdes och genomgick någon form av själskris. Han var övertygad om att han blivit religiöst frälst.

Han inrättade sitt Handelshus på Östergatan mitt emot fädernegården,

Det blev som ett understrykande av den Bagerska storheten att deras gårdar låg som en portal på ömse sidor om Östergatans mynning, nära Drottningtorget.

Emanuel ägde som person två helt olika egenskaper. Handelsman och frälsare.

Först och främst var han en köpman som b.la handlade med spannmål, brännvin, sill och tran. Inne på sin handelsgård drev han bodar med försäljning av viktualier och manufakturvaror där hans leverantörer hade möjlighet att ta ut sk ” natura-kredit” i väntan på slutuppgörelse i kontanta pengar.

Sex stycken skonserter seglade under hans flagg med varor till norra Sverige, Baltikum och västkusten.

1828-1830

JHD hade en högre teoretiska utbildning än vad som var vanligt hos nyanställda i handelsföretagen. I Malmö tillhörde dessa ett handelsskrå och där hjälpte man varandra med praktikplatser åt söner och påläggskalvar. De som hade affärsförbindelser med Tyskland eller andra länder kunde ordna utbyte med handelshus där.

Det skulle dröja innan Malmö fick någon handelsutbildning på högre nivå

När JHD tillträdde som gårdsskrivare hos Emanuel så var det till stora delar en ny värld för honom. Han var tio år när hans faders handelsföretag hade gått i konkurs. Han måste lära sig yrket från grunden.(l)

Han var nu tjugo år. Även om han väl mindes Emanuel från Uddevalla-åren så kände han säkert i början en viss anspänning blandat med förväntan inför att få arbeta i Malmös mest välrenommerade handelsföretag.

Jag frammanar en bild av JHD när han nyanländ satt vid sin skrivpulpet. Blicken svepte nyfiket över kontorsrummet. Hyllorna var överfyllda och dokument tornade upp sig på bordsytorna. Det stämde säkert bra med vad han föreställt sig när det gällde ett väletablerat Handelshus som hanterade varor från olika destinationer för ett stort antal kunder. Dock avvek något från helhetsbilden. En stor bänkskiva invid dörren rymde olika texthäften och välordnade rader med små svarta biblar.(h)

Förklaringen till biblarna var att samtidigt som Emanuel drev sitt handelshus ägnade han sig åt att besöka fattiga. Han delade ut biblar och gav dem Guds ord. Många av de behövande bjöd han in till sitt kontor.

På Emanuels väggar hängde målningar av hans skonerter. JHD kände genast igen ett av skeppen "Nils Fredrik", som han anlände med till Malmö. Hon hade varit i Göteborg med en havreleverans och tog med honom på sin returseglat.

Utifrån Humlegatan kunde han inte undgå att höra kördrängars grova röster och hästforornas slammer Det rådde trängsel när de baxade sig fram genom den trånga porten in till gården. Framme vid magasinet lossade de sina höga lass med havretunnor och brännvinskannor.

Kvinnorna som suttit med på kuskbockarna klättrade ner och sökte sig till bodarna på gården. (k) (c).

Den dubbla rollen som köpman och predikant försvagade Emanuel som affärsman och gjorde honom mer beroende av JHD. Därför måste det tidigt ha lagts på JHD att själv försöka hitta ansvarsområden som gårdsskrivare.

JHD gjorde sig emellanåt ärende tvärs över Östergatan för att få lära känna Lorens Isac, när denne var hemma från sina många uppdrag.

Han imponerades av gårdens spannmålsmagasin. Där fanns också ett brännvinsbränneri som möjliggjorde egen produktion när tillgången på säd var god och priserna de rätta(h).

Det vanliga var annars att handelshusen köpte brännvin direkt från jordbrukarna eller via en stadsmäklare.

JHD gick gärna ut på Drottningtorget när Kronprinsens Husarregemente stod uppsuttna för avmarsch till sin exercis på Limhamnsvärdet. Ibland leddes hästparaden av deras beridna orkester. Det var ståtligt och imponerande när de marscherade ner längs stadens paradgata, Östergatan och vidare bort mot Malmöhus fästning-

Avsuttna och på permission var dragonerna råa enkla drängar. De hade sökt sig till staden bort från fattigdomen och tristessen i byarna på slätten. Trots usla löner hoppades de på bättre förhållanden och arbete efter sin beväringstid.

I våldet och de blodiga oprovocerade slagsmålen lyste deras förtvivlan igenom. Samma missmod som säkert många arbetslösa i Malmös fattigaste delar kände. Det var kvarter med trasiga familjer som doldes av paradgatorna och torgen i Malmös västra delar.

Han undvek att på kvällarna komma för nära den beryktade Fredrikbergs Krogen där skrålet från berusade beväringar hördes från gatorna bortom torget (t)

Emanuel introducerade JHD när de besökte de stora godsens för att förhandla avtal om spannmåls- och brännvinsleveranser.

Avtalen omfattade olika sädeslag men också kvalitetsklasser. Spannmålsleveranserna till handelsgården gjordes i tunnor och brännvinet i kannor.

Eftersom handelshuset inte omgående kunde betala erbjöds såväl viktualier som andra handelsvaror och manufakturvaror vid leveransen. Denna ” natura-kredit” fick handeln att fungera och spelade en stor roll innan bankväsendet och kapitalmarknaderna hade etablerat sig.

Exportmarknaden var före 1840 blygsam. Utskeppning av spannmål och brännvin gick då till övervägande del till inrikesmarknaden. Detta förhållande skulle snart komma att förändras. Emanuel hade 6 skonerter som regelbundet gick i trafik på Norrland. Returlasterna bestod av timmer och tjära. Till Göteborg skeppades övervägande spannmål.

På skråväsendets tid var det nödvändigt att äga burskap för att kunna bedriva handel. Förutsättningen för JHD att kunna vinna ett sådant var att godkännas av de viktigaste handelsmännen i Malmö.

Därför var han angelägen om att Emanuel skulle introducera honom hos de som satt i Magistraten (kommunstyrelse). Den vägen skulle han försöka vinna en plats i Stads Äldste (dåtidens kommunfullmäktige). Det skulle ge honom möjlighet att skapa viktiga nätverk

Jordbrukets laga skifte förändrade Sverige i grunden.

Det var de djupgående förändringarna inom jordbruket som lade grunden till industrialismen i Sverige.

Förordningen om laga skifte 1827 innebar i praktiken en revolution inom jordbruket och ledde i sin tur till stora förändringar av hela vårt samhälle.

Ett sätt att beskriva detta är att citera Bertil Thorburns bok om William Thorburns Söner från 1951. Han skriver följande om Bräcks by i Skaraborgs län

” år 1770 var byns hela jordområde på cirka 400 hektar uppdelat i inte mindre än 855 jordstycke, fördelade på 15 bönder, enskilt eller i sambruk. Ingen gård hade mindre än 94 olika brukningsdelar”. Detta tvingade bönderna att vid varje skördetillfälle enas om ett schema som alla var skyldiga att följa. Att dika minimala åkertegar var i princip omöjligt. Jordbruken drevs mycket ineffektivt och skördarna var inte tillräckliga för att försörja landets befolkning. Detta gjorde kostbar import nödvändig.

Efter 1827 förändrades detta för alla i Bräcks by och för alla andra jordbruk på ett genomgripande sätt.

Nu kunde jordbruket rationaliseras vilket möjliggjorde en ökande avkastning. Från ett tidigare blygsamt resultat uppnådde Malmöhus län 1830 ett överskott på 18.000 ton säd. Nu uppstod handel med spannmål och kraftigt ökad utskeppning. För att handel med jordbruksöverskotten skulle kunna genomföras krävdes förbättrade transportmöjligheter. Hållbara vägarna måste anläggas, järnvägar byggas och hamnarna förbättras för att klara de växande ångbåtsflottorna. För att klara transporterna började järnvägar kom så småningom att börja byggas. Flera förbättringar av transport- och kommunikations-medlen kom att bana vägen för industrialismen.

För handelshusen innebar jordbruksöverskotten möjlighet till omfattande handel och stora förtjänster. Senare under andra halvan av 1800-talet uppstod det som kom att kallas "havreboomen". Handelshusen exporterade havre till England i stora volymer och till höga priser. För att hantera utskeppningen av spannmålen och för att kunna invänta de rätta lägena för att sälja var det nödvändigt för handelshusen att förse sig med magasin för mellanlagring.

I centrala Malmö fanns i slutet av 1800-talet ett stort antal magasin.(c)

De nyinrättade och rationella brukningsenheterna möjliggjorde mekanisering som i sin tur minskade behovet av arbetskraft. Många drängar flyttade från landsbygden till städerna för att söka arbete.

Livsmedelsöverskottet behövdes i städerna för att kunna klara försörjningen av en växande inflyttning.

Erland Gabriel Bager:

JHD besökte emellanåt en tredje broder Bager, Erland Gabriel Bager. Han ägde godset Naffentorp söder om Malmö och ytterligare fyra gårdar. Gabriel ansågs vara en skicklig jordbrukare som målmedvetet utvecklade sina gårdar. Framförallt var det havreodling han satsade på.

Regniga dagar undvek JHD helst att ta sig allt för långt utanför staden. Där ute var det inte alltid som vägarna bar.

Han hade upplevt hur hästforor med havreleveranser hade kört fast i lera upp till vagnsaxlarna. Leveranserna hade blivit kraftigt försenade eller inte kommit fram alls.

Spannmålsutsädets kvalitet hade stor betydelse för möjligheterna att kunna exportera till England, som var den mest betydelsefulla exportmarknaden. Gabriel producerade själv sitt utsäde. En utvald del av skörden lades ut på gårdsbyggnadernas stora vindar och luftades för hand med jämna mellanrum.

Fröer till rotfrukter var svårare att själv få fram och måste importeras. På hans bröders skepp importerades utsäde från Tyskland och Danmark.(h)

Malmö går miste om stora delar av "havreboomen".

Trots att Malmö var omgiven av landets bästa spannmålsjordar skeppades det ut relativt mindre volymer havre än från städer som Helsingborg, Uddevalla och Landskrona.

En av förklaringarna var att det i Malmö inte fanns handelshus som var lika framgångsrika exportörer som P. Olssons i Helsingborg och Thorburns i Uddevalla.

En annan förklaring var hamnarnas kapacitet. Utskeppningen från b.l.a. Landskronas bättre utbyggda hamn överträffade emellanåt den från Malmö.

En tredje var att havre odlades mest i sydöstra Skåne vilket möjliggjorde att Ystad blev en förhållandevis stor exportör.

Malmö var dåligt rustad när det gällde landkommunikation. Vägarna klarade inte den belastning som hade behövts och järnvägen sträckte sig i början bara till Lund. Det var till och med så att södra stambanan först planerades att gå till Ystad, men ändrades till Malmös förmån i sista stund genom ingripande av Landshövding von Troil och Malmös Magistrat.

Det är först under industrialismen som Malmö går förbi och blir landets tredje största stad.

Handlande Thomson

Efter några år hos Emanuel provade JHD på att arbeta hos ett annat handelshus. Han tog råd av Emanuel om vem han skulle söka sig till.

Med den utbildning och yrkeserfarenhet som JHD nu hade skaffat sig skulle han säkert kunnat få anställning hos någon av de andra framstående handelshusen som C J Kock, Flensburg, Ståhle&Kruuse, Frick&Möller, Runnerström, Elsner, Faxe eller Elsner. Ändå valde han ett mindre, som Henri Thomsons. Ett handelshus som trots allt hade lång erfarenhet av spannmålshandel. I företaget fanns en nära släkting till Thomson med ett väl upparbetat politikernätverk, som kan ha varit av intresse för JHD.

Vad fick då JHD ut av sin tid hos Thomson. Man kan tänka sig att de kontakter han ville ta med de stora handelshusen nu kunde ske på ett annat sätt än när han var representant för det stora Bagarska Handelshuset.

Om JHD's haft tankar på att starta upp en egen verksamhet genom att överta ett mindre handelshus så skulle Thomsons kanske kunnat passa in.

Åter hos Emanuel Bager:

1832 återinträder JHD i tjänst hos Emanuel. Han stannade några år och ägnade sig b.l.a. åt att bygga upp ett nätverk av affärskontakter. Särskilt viktiga relationer var de med köpmännen C J Kock, Hedman, Elsner och Silow.

Det var under den här tiden som han fick lära sig att segla en handelskuta. En gång hade Emanuel seglat med honom till Köpenhamn. Låtit honom styra på vägen hem.. En annan gång hade de seglat med havre och brännvin till Göteborg. Havren skulle skeppas vidare till London medan brännvinet skulle till O.P. Anderson för att förädlas och kryddas.

Seglatsen hade sedan fortsatt till Uddevalla. Staden, där deras vägar en gång möttes. Därefter hade Emanuel givit honom ansvaret för en av hans skonoter.

Han skaffade sig nu också god överblick över fastigheterna i grannskapet väster om Humlegatan och bort mot Tyska Kyrkan i kvarteret Carolus.

Om möjligheterna skulle öppna sig för honom att bygga upp ett eget handelshus så ville han göra det i närheten av Emanuels kvarter.

Handlande Johan Sjöberg:

1835 blir JHD lockad att ta tjänst hos köpmannen Johan Sjöberg, som ägde gården på hörnet av S:t Thomas- och Östergatan.

Hans titel blev handelsbokhållare, men han fick en fri roll. Sjöberg handlade inte med spannmål eller brännvin. Men det hindrade inte JHD från att nu börja prova på som kommissionär för dessa varor. Ett stort antal laster med spannmål och brännvin skeppades i hans namn (l) till avlägsna destinationer som Umeå, Haparanda, Göteborg och Uddevalla. Sjöberg ägde inga fartyg, så det var sannolikt på Emanuels skutor som varorna skeppades. Leveranserna till Göteborg skulle sannolikt skeppas vidare. Mest troligt till England eller Norge.

En källa som jag använt mig av hävdar att lasterna skulle ha gått till JHD's far i Uddevalla.(l) Vid den tiden hade 18 år gått sedan faderns konkurs. Det känns som en osäker uppgift. Det är mer lockande att spekulera i JHD's släktskap med Robert och James Dickson i Göteborg. Deras handelshus arbetade som kommissionär, med många skepp med regelbunden trafik på London. Kanske var det dit som JHD's havrelaster gick. Det är förmodligen under åren hos Sjöberg som JHD's planer för sin karriär tog mer konkret form. I samarbetet med Sjöberg kunde han för första gången börja bygga upp ett eget kapital.

Johan Sjöbergs son Axel Paulus kom JHD att arbeta tillsammans med. Den unge mannen var senare en tid gårdsskrivare hos JHD. Han blev med tiden en framgångsrik fabrikör med fabrik för krita, kreosot, tvål och vagnsmörja. A.P. Sjöberg byggde sig i samma kvarter ett palatsliknande hus, som ännu finns att beskåda på Östergatan.

JHD vinner Burskap i Handel 1837

Den 11 december 1837 vann JHD med stöd av b.l.a. C.J. Kock, sitt burskap i handel och köpenskap. (burskap på skråväsendets tid: rätten att idka ett visst yrke)
Detta gjorde det nu möjligt för honom att sätta sina planer i verket.

Handelshuset J.H. Dieden J:or 1838.

Samma år som han inregistrerade sitt handelshus som företag, fick han möjlighet att hyra Weddig Borgs handelshus, som låg i kvarteret Carolus. Senare kunde han med eget kapital köpa fastigheten.

1839 köpte han med hjälp av Emanuel in garvare Henrik Ruhes gård, som låg öster om den Borgska fastigheten. Strax efter övertog han också Sjöbergs handelsrörelse.

Kort därpå fick han även möjlighet att förvärva det " Siegbahnska huset" (det som i dag kallas Diedenska huset)

I och med dessa fastighetsförvärv var han nu ägare till Malmös största handelshus, som omfattade hela kvarteret Carolus.

Den nära relationen mellan familjerna Dieden och Bager underströks också av att deras handelshus låg nära intill varandra. Bara en smal gata skiljde dem åt.

Familjerna Dieden och Bager förenades genom giftermål.

1839 gifte sig JHD med Emanuels dotter Marianne Beata. Han kunde nu lämna ungarlsrummet hos Emanuel och flytta samman med sin hustru i det Borgska huset.

JHD slöt nu egna avtal om spannmåls- och brännvins-leveranser med jordägare i södra Skåne. Han byggde tre magasin tillsammans med Emanuel för att kunna ta emot spannmålen när jordbrukarna var beredda att leverera. Det möjliggjorde också att invänta de mest gynnsamma tillfällena för utskeppning och försäljning. De försåg ett av magasinerna med en torkanläggning för att kunna bli mindre känsliga för årstid och fuktskador.

Jordägarna krävde betalning vid sina leveranser. I brist på kapital lockade JHD med generösa " natur-krediter". Hans gårdsbodar var rikligt försedda med olika varor. Han var en god affärsman och tjänade mer på att erbjuda varor i stället för upplånat kapital. Brännvin var en särskilt lönsam handelsvara för JHD. En produkt som var lätt att lagra. Marknaden var växande och samtidigt tämligen säsongberoende.

JHD blev egen redare:

HD's filosofi var att äga för att ha full kontroll. Det innebar i praktiken att han ägde alla sina fastigheter. Han ville också ha fullt inflytande över sina leveranser ända fram till mottagarna.

Därför byggde han upp ett eget rederi. Här kom det nära samarbete med skeppsägaren Emanuel väl till pass.

Som egen redare kunde han risksprida sina skeppningar av varor genom att finna lönsamma returfrakter. 1840 inköpte han skonerten " Xenophon" på 32 läster. Snart

tillkom skonerterna "Axel" och "Axelander". I och med han förvärvade galeaserna "Fred" och "Enighet" kunde han göra egna leveranser av havre till England, Norge och Holland.

Nästan alla av JHD's konkurrenter var sedan generationer etablerade i Malmö. Själv var han inflyttad. Därför var det viktigt för honom att med hjälp av Magistraten vinna inträde i Stadens äldste. 1843 lyckades det honom att få en eftertraktad plats där. Han blev också ledamot av Malmö Hamndirektion där han senare valdes till dess vice ordförande 1871. Detta var betydelsefulla steg i hans nätverksbygge.

Fram till 1845 var JHD inriktad på utförsel av spannmål och brännvin till norrlandshamnar, främst Umeå och Haparanda. I retur togs tjära och timmer. Skonerter med havre till Göteborg, Köpenhamn och Lubeck (b) återvände med utsäde och rotfruktsfröer.

Importerade fröer med hög kvalitet var lönsamma laster för JHD. Det låg i linje med att Svenska myndigheter propagerade för ökad odling av rotfrukter.

Även om havreexporten från Malmö inte nådde upp till omgivande städers så fördubblas den 1850 och de följande åren fördubblas den igen. För att klara denna kraftiga efterfrågeökning tvingades handelshuset i Skåne att själva importera havre, från främst Ukraina, för att kunna fullgöra sina leveranser.

Hur positionerade JHD sin handel?

Han var inledningsvis en exportör men kom att efterhand bli framgångsrik som importör av järn, stenkol och råbomull. Varor som han tog hem som returlaster.

Han tjänade mycket pengar på havreexport till England. Men samtidigt var han medveten om denna handels känslighet. Det var sannolikt förklaringen till den målinriktade satsningen på returvaror som riktade in sig på industrivarumarknad. Kommunikation, industri och brännvinstillverkarna efterfrågade stenkol.

Manufakturindustrin behövde råbomull för produktion av garner.

JHD satsade tidigt på import av järnvaror från England. Där fanns ett utbud som de svenska järnbruken och verkstadsindustrin bara kunde tillhandahålla i i mindre omfattning. När Kockums Mekaniska Verkstäder startade upp sin båttillverkning 1870 blev de beroende av denna import från England.(j)

Mycket talar för att JHD's import av järnvaror var riktad direkt till Kockums utan att mellanlagras på JHD's handelsgård. Det framgår bl.a av bouppteckningen 1879.

Mao hade JHD hittat en lönsam form av handel som inte höll pengar bundna i lagerhållning. Vilket annars var en kapitalpåfrestning för Handelshuset.

JHD ingick samarbete med andra handelshus. Ända sedan han startat sitt handelshus så var det nära samarbetet med Emanuel och Lorens Isac Bager en viktig förklaring till hans framgångar.

Under en period deltog han i ett projekt som gick under namnet " Bolag om sillsaltningen på Kullen" Det var ett framgångsrikt samarbete med de två Bager bröderna och Gabriel Hedman. De skapa en mycket lönsam hantering av salt sill som de b.la. exporterade till England.

JHD ingår äktenskap med Clara Bager.

Ett år efter att JHD's första fru Marianna Beata gått bort gifte han om sig 1846 med hennes syster Clara. Detta visade åter hur nära och obruten relationen var mellan familjerna Dieden och Bager.

Industrialismens intåg i Malmö.

JHD var tidigt inriktad på den industrialism som började inta Malmö och som allt mer tog över handelshusens roll som ekonomisk faktor.

Handelshuset J. h. Dieden J:or hade tidigt öppnat en manufaktur bod på sin gård och där erbjudit ett brett sortiment av garner och tyger. Han såg hur textilmarknaden genom befolkningsökningen och den ökade köpkraften höll på att förändras.

Krafter började verka för att etablera textilföretag i Malmö. 1855 tog C J Kock initiativ till anläggandet av ett bomullsspinneri. Efter att England öppnade upp och tillät export av spinnerimaskiner fanns förutsättningarna för att starta industriell tillverkning av garn i Malmö.

C.J: Kock upprättade en teckningslista för aktier i Malmö Manufakturaktiebolaget (Sveriges första företag enligt den nyupprättade aktiebolagslagen).

JHD band sig omgående för ett stort antal poster. Utöver Frans Henrik Kockum var det i huvudsak de olika handelshusens köpmän som var beredda att teckna aktier.

De två som kom att dominera uppbyggandet och drivandet av spinneriet var C. J. Kock och JHD.

Genom texter (e) som skrivits om "Spinneriets" uppbyggnad och utveckling får man en bild av handelsepokens övergång i industrialismen.

Grundkapitalet kom från handelsbolagen. Resterande investeringsbehov kom genom att kapitalmarknaden och bankväsendet nu etablerats. För spinneriet var det frågan om en pionjärtid. I princip ingen textilindustriell kunskap fanns i Malmö.

Den första Styrelsen bestod av fem personer som benämndes "Direktörer". En av dem, F.H. Kockum, var industriman de övriga köpmän. Detta innebar att alla beslut under uppbyggnaden fattades av personer, med ett undantag, som inte hade någon erfarenhet av industriverksamhet. Inledningsvis innebar det stora svårigheter tex. vid beslut om inköp av maskiner, drift, planering av byggnader, personalanskaffning, mm.

En del av problemen försökte man lösa genom att anställa personer från de engelska maskinleverantörerna.

Spinneriet lyckades överleva ett antal kriser och besvärliga konjunkturer. JHD förblev en högt värderad styrelseordförande ända fram till sin död 1879.

Minnesord med anledning av JHD's bortgång, framgår av boken Manufakturaktiebolaget i Malmö 1855 - 1935 (e):

" till stor saknad för bolaget, vars insiktsfulle och nitiske ordförande han varit alltsedan bolagets första grundläggning och på vars kraftiga medverkan bolagets framgång i väsentlig grad berott".

Slottet vid vägens slut:

JHD hade vuxit upp i en borgerlig miljö i Uddevalla. Efter sin handelsutbildning tillträdde han en praktiktjänst hos Malmös mest ansedda Handelshus. Han förvaltade chansen och såg till att det blev en språngbräda in i affärlivet.

Två gånger gifte han in sig i Bagersläkten. Han blev far till fyra pojkar och en flicka.

Pojkarna fick den högsta utbildningen som fanns då. Redan i unga år skickades de till

internatskolan i Christiansfeld på Jylland, dåtidens motsvarighet till Sigtuna skolan. Sönerna fortsatte därefter sina utbildningar på olika högskolor. Detta i enlighet med det finansiella skikt JHD och hans familj tillhörde. Utan tvekan var hans mål att överträffa sin egen fader och sin egen barndom. I slutet av sitt liv kunde han kröna sina framgångar med att köpa den stora herrgården Carlslund utanför Örebro. Ett imponerande gods för 400.000 kr. Han hade säkert inspirerats av de slottslika gods han besökt på slätten runt Malmö när han förhandlade om spannmåls- och brännvinsleveranser.

När han köpte Carlslund var han 66 år och har ingen erfarenhet av att praktisk driva ett jordbruk. Men han måste haft en plan som omfattade sin son Theodor. Denne hade praktiserat jordbruk på Trolleberg och hos sin bror Gotthard på Bellevue.

Theodor tog tacksam emot chansen att få sköta godset åt sin fader.(m)

JHD och hans hustru Clara inredde en egen våning i herrgårdsbyggnaden där de tillbringade sina sista somrar.

Hans framgångar ledde honom till slut till ett slott vid vägens ände.

Den invandrade kyrkomålaren´s sonson blev en del av det nya landet. Han var en ödmjuk och hederlig man som i sin djupt kristna livsuppfattning med fast blick kunde möta den Evige Fadern i kyrkorum som han bidragit till i Malmö och i ett som han låtit bygga på Carlslund.

Det är svårt att få fram uppgifter om J. H. Dieden J:or´s redovisningar, kreditskulder, mm Att firmas ekonomi var mycket god framgick vid bouppteckningen 1879. Då redovisades en behållning på 1.550.000 kronor i dåtidens värde.

JHD var en man som förr lånade ut pengar än själv skuldsatte sig.

Jag har här försökt beskriva en entreprenörs karriär från enkel gårdsskrivare till framgångsrik köpman och till industriinvolverad affärsman. JHD vann inträde i Malmös handelsskrå och kom att påverka olika delar av stadens utveckling. Han fick uppleva att Malmö tog steget från handelsstad till industristad tack vare entreprenörer likt honom själv, som var besjälade av att ta det steget.

JHD´s ättlingar är i dag en del av Malmö. Stolta över sin anfader försöker de verka i hans anda.

Henrik Dieden

Referenser:

- (a) Bertil Thurburn: William Thurburns Söner.
Ett blad ur den svenska havreexportens historia.
- (b) Lennart Palm: Gud bevare utsädet.
- (c) Malmö stads historia del 3 + del 4.
- (d) Roger Johansson/ Göran Larsson : Malmö 1914.
- (e) C. J. Bergh: Manufakturaktiebolaget i Malmö 1855 – 1930

- (f) Martin Andersson: Malmö
- (g) Roger Öhrstrand: Limhamn från stenålder till nutid
- (h) Minnesskrift 1909 – 1919. Malmö Fornminnesförening.
Googlat på nätet
- (j) Jan Kruise: Varven och underleverantörerna.
- (k) Elsa Mazetti-Nissen: Handelshuset Dieden.
- (l) Einar Bager: Handelshuset J. H. Dieden J:or 1837 – 1937
- (m) Brevväxling JHD med sin söner Theodor , Berthold och Johan .
- (n) Herbert Dieden: Släkten Dieden.
- (o) Johan Dieden: Kungsladugården Carlslund.
- (p) Elbogen: Allt ljus på Malmö
- (q) William Cronon: Nature´s Metropolis.(allmänt om betydelsen av havrens kvalitet)
- (r) Roger Johansson: Gå till historien.
- (s) Uddevallas stads historia Del 2-3.
- (t) Elbogen 1993
- (u) Släktforskningsiten Regidera Wikidata.

